

Eén jaar later: pourquoi je ne suis pas Charlie...

(niet-gepubliceerde column Knack), jan. 2016

Europa daverde werkelijk op zijn grondvesten door die fameuze terroristische aanslag, nu één jaar geleden. De schokgolven gingen vanuit Parijs over de hele wereld. Zulke berekende brutaliteit en zo dichtbij was 'du jamais vu' en verbijsterde vriend en vijand. 88.000 agenten op klopjacht naar 2 mannen was ook ongezien. Het leverde in de pers een tsunami van reacties op, in de heftigste bewoordingen, natuurlijk omdat de pers zélf geraakt was. Maar nu het stof wat is gaan liggen en de eerste emoties wat gekalmeerd zijn, is het misschien tijd voor enkele genuanceerder analyses over de twee terroristen, maar ook over het roemruchte Charlie Hebdo zelf.

Die twee terroristen hebben hun vijanden eigenlijk het grootst denkbare cadeau geschonken, en hun eigen zaak de grootst mogelijke schade berokkend. Ze hebben massaal Europese burgers gemobiliseerd voor het recht om wél te spotten met de islam. Ze joegen de oplage van het blad, dat elk jaar in aantal daalde, plots van 50.000 naar 7.000.000! Als er ooit iets contraproductief was, dan was het dit wel. Als het 'berekend' was, hadden ze zéér slecht gerekend. Hun motief was wraak om de belediging van hun geloof. Het principe van 'normale wraak' is: 'oog om oog, tand om tand', maar hier hebben ze gedacht: 'voor één belediging een ganse redactie uitmoorden'. Dat de cartoons beledigend en provocerend zijn, is voor iedereen duidelijk. Maar héél veel oorlog en geweld in deze wereld, niet alleen religieus geweld, zou je kunnen oplossen als iedereen eens de simpele regel zou toepassen: woorden bestrijd je met woorden, ideeën met ideeën en wapens met wapens. Hadden de twee broers Kouachi echt 'oog om oog' gedaan, dan hadden ze een blaadje opgericht met platvloerse cartoons over Charlie Hebdo: dát zijn gelijke wapens! Maar nee, ze hebben eindeloze bergen munitie geleverd aan alle islamofoben en godsdiensthaters.

Want plots schreeuwden mensen her en der: 'Zie je wel dat alle religies oorzaak zijn van alle geweld'. Plots was alle zin voor nuance verdampt in de hitte van de emoties, totdat korte tijd later op het Journaal 'voor de volledigheid' enkele nuchtere cijfers genoemd worden: in 2013 waren er wereldwijd 152 terreuraanslagen, en daarvan waren er 2 met religieuze motivatie. Tja, weeral een doodoener ontmaskerd. Maar nuchtere feiten helpen toch niet voorkomen dat deze mantra volgende keer opnieuw bovengehaald zal worden. Want ook de 'feesteditie' van Charlie Hebdo vandaag toont een cartoon van 'God Himself' als moordenaar: je krijgt de vooroordelen en begripsverwarringen blijkbaar niet de wereld uit.

Je kan je afvragen waar die twee onfortuinlijke terroristen zich nu eigenlijk bevinden. Theoretisch zijn er twee mogelijkheden: ofwel genieten ze ongelooflijk van hun 70 maagden als beloning voor hun heldendaad, ofwel branden ze in de diepste krochten van de hel... branden van wroeging hoe ze zo stom hadden kunnen zijn om hun eigen zaak op te blazen. Ik heb zo mijn overtuiging hierover...

Maar nu even genoeg over deze twee ongelukkigen. Wat moeten we eigenlijk denken van de andere partij? De underdog krijgt in onze tijd automatisch alle sympathie en wordt verheven tot het niveau van martelaar. Maar het is niet omdat die twee terroristen iets deden wat zo zwart was als de hel dat de cartoonisten zo wit worden als engeltjes. Engeltjes waren het zeker niet, en dat pretendeerden ze geen van allen. Waren ze dan voorvechters voor de vrije meningsuiting? Hmm, dat is ook wel een erg mooie voorstelling van zaken. Voorvechters van 'het recht op belediging', zouden sommigen al eerder zeggen, maar ja, waar vind je dat in de Verklaring van de Mensenrechten? Hebt u die cartoons bekeken? Ook die ene van die poedelnaakte man met een groot kruis en menorah in zijn aars en een mini-boerka als condoom over zijn erectie getrokken? Kan u mij zeggen welke vrije meningsuiting hierachter zit? Ik denk ongeveer: 'Ik heb het schijt aan elke godsdienst'. OK, er ís in het vrije westen het recht om zoiets te zeggen, of je het leuk vindt of niet. Maar stel je nu even voor dat we allemaal zo beginnen te communiceren met elkaar! Allemaal oververalgemenen, allemaal onder de gordel, op de persoon spelen, de ander vernederen, beledigen en provoceren? Worden platte naaktcartoons van onze tegenstander de nieuwe stijl? Is het niveau van discussie op de

sociale fora nog niet laag genoeg? Wat was de boodschap van Charlie? Dat er niets heilig is! En als ik de moslims een beetje mag troosten in deze barre tijden: Charlie spotte minstens even fel met de Jezus waarin ik geloof, de Kerk en het christendom, en ook even plat. Hebt u die cartoon gezien waarin de goddelijke drie-eenheid afgebeeld staat? God de Vader staat vooraan, Jezus poedelnaakt en met doornenkroon penetreert hem langs achteren, en de Heilige Geest, afgebeeld als een driehoek met een 'oog van Horus' erin, steekt langs achteren in de aars van Jezus. Fijngevoeligheid ten top. Kan iemand mij toelichten welke 'vrije meningsuiting' hierachter zit? Welk nieuw inzicht, welk leerrijk perspectief? Natuurlijk, zulke scherpe pijlen zijn altijd selectief, gericht tegen de vijand. Charlie Hebdo was een atheïstisch blad, natuurlijk zie je geen sarcastische cartoons over atheïsten. Maar in het medialandschap ken ik ook geen christelijke satirische tijdschriften die het atheïsme door het slijk halen en hen op vulgaire manier ridiculiseren, met een atheïstisch symbool in hun aars. Nee, dat is niet christelijk, dat doen wij niet en zullen wij nooit doen.

Charlie noemde zichzelf 'journal irresponsable': dat klinkt natuurlijk heel grappig en lijkt een vrijbrief te geven voor álles, maar kan dat wel? Stel dat we dat allemaal eens zouden beginnen doen, waar eindigt de wereld dan? En is er voor Charlie dan wérkelijk niets heilig? Oh, zeker wel: de heilige vrije en onbeperkte meningsuiting. De vrijheid van de één eindigt waar die van de ander begint, maar dat lapte Charlie vrolijk aan zijn laars. Satire is natuurlijk een 'recht', maar wat brengt het voort? Openheid van gesprek? Oh ja, en wat voor soort gesprek denk jij te zullen hebben als je je tegenstrever eerst in zijn kruis stampt en naakt voor schut zet? Bevordert dat 'de dingen bespreekbaar maken'? OK, we weten het: het is juridisch toegelaten, maar is het moreel toegelaten? Het brengt een inflatie van beledigingen voort, een escalatie van frustratie en heftige emoties, van steeds grovere taal, totdat iemands stoppen doorslaan. Een oude spreuk zegt: 'Wie wind zaait, zal storm oogsten'. Op den duur volstaat spreken niet meer, zelfs roepen niet: je moet moord en brand schreeuwen en hysterisch krijzen om überhaupt nog gehoord te worden. Want na een tijd worden driebubbele beledigingen ook weer 'gewoon' en moet je naar vierde versnelling overschakelen. Charlie was grensverleggend, zegt men dan. Ja, maar in welke richting werd de grens verlegd? Hoeveel centimeters zijn we nog van de glibberige rand van de steile afgrond?

We leven toch in een bizarre maatschappij: op scholen wordt de laatste jaren druk campagne gevoerd tegen pesten, en terecht! Maar éénmaal uit de schoolbanken en boven de 18 wordt pesten een hobby, beledigen een kunst, een sport waarin een bikkelharde competitie heerst 'om ter strafst': 'Wie durft nóg grover en platter dan ik?' Charlie werd bejubeld als de kampioen van de vrije meningsuiting, maar klopt dit plaatje wel? Waarom gingen ze altijd verder óver de grens? Hmm, mag een mens hier ook lichtjes kritisch zijn? Zou het eventueel om de centjes kunnen gaan? De verkoop, de winstcijfers? Moet je niet altijd nóg een stapje verder gaan in het provoceren om nog gelezen te worden? Waarom anders dat nummer waar 'mevrouw Mohammed' met twee grote vooruitstekende borsten staat te pronken? Waarom al dat naakt erbij? Is de cartoonist nooit over zijn anale fase geraakt, of is het omdat - we weten het allemaal - naakt verkóópt!? Hetzelfde zien we in de porno-industrie: om de verkoopcijfers op peil te houden, moet je altijd nóg naakter, choquerender, tot in het perverse.

Komaan, zegt men dan, mogen we niet eens smakelijk lachen? Ach zo, gebeurt dit dan allemaal in de naam van humor? Maar er zijn vele niveaus van humor, en de eerlijkste humor is die waar je met jezelf lacht. Spot met de vijand is goedkoop. Daarom zijn de enigen die grapjes mogen maken over de concentratiekampen de joden zelf. Spotten is geen teken van sterkte, maar van zwakte: het is een teken dat je geen inhoudelijke argumenten meer hebt, waardoor je op de persoon moet spelen: niet op de bal, maar op de schenen, nee, een beetje hoger, in zijn kruis.

De verdedigers van Charlie Hebdo vinden dat de islam nu eens duidelijk kleur moet bekennen, en dat moslimleiders van over de hele wereld zulk soort daden sterk moeten veroordelen; en ze hebben uiteraard een punt. Maar is het dan niet vreemd dat er tevoren nooit atheïsten en humanisten waren die Charlie Hebdo veroordeeld hebben wegens hun gebrek aan respect en tolerantie? Waarom hebben we die stemmen in het debat zo hard gemist? Als we respect willen voor alle levensbeschouwingen en religies,

moet die van alle kanten komen, van moslims en christenen, van atheïsten én niet-gelovigen.

Ignace Demaerel